

Murji'a

En historisk och teologisk genomgång ur sunnitisk islams perspektiv

Inledning

Murji'a (arabiska: المرجئة, al-Murji'a) är benämningen på en av de tidigaste teologiska riktningarna inom islam, vars namn härstammar från den arabiska roten "ra-ja-'a", som betyder att skjuta upp, fördröja eller lämna åt sidan (irja'). Riktningen fick sitt namn utifrån sin grundprincip: att skjuta upp domen över en persons tro och frälsning till Gud allena, samt att avstå från att ta ställning i de politiska och teologiska tvister som splittrade den tidiga muslimska gemenskapen.^{[1][3]}

Inom sunnitisk islam (Ahl al-Sunna wal-Jama'a) räknas Murji'a som en av de klassiska avvikande grupperna – Ahl al-Bid'a ("innovationens folk") – vid sidan om grupper som Khawarij, Mu'tazila, Qadariyya och Jahmiyya. Det är dock viktigt att understryka att Murji'a aldrig var en enhetlig sekt med en gemensam organisation; snarare utvecklades den till en bred teologisk strömning med flera undergrenar, från relativt milda ståndpunkter till mer extrema varianter.^{[2][6]} Denna artikel ger en genomgång av Murji'as historiska uppkomst, dess centrala läror, dess olika förgreningar samt den sunnitiska kritiken mot rörelsen – med särskild tonvikt på frågan om trons (iman) natur, vilken utgör den springande punkten i hela kontroversen.

Historisk bakgrund: Uppkomsten under den tidiga splittringens tid

Murji'a-rörelsen växte fram under en av de mest turbulenta perioderna i tidig islamisk historia – perioden efter mordet på den tredje kalifen Uthman ibn Affan år 656 och fram till Ali ibn Abi Talibs död år 661, samt de därpå följande inbördeskrigen (fitnor) under Umayyadkalifatet.^[1] Under denna tid splittrades den muslimska gemenskapen i flera fraktioner som tog ställning i konflikten mellan Ali, hans motståndare och senare Umayyaderna. Muslimerna ställdes för första gången inför frågan om hur man teologiskt skulle förhålla sig till andra muslimer som stod på "fel sida" i dessa konflikter – var de fortfarande troende, eller hade de fallit ur tron genom sina handlingar?^[3]

Khawarij (kharijiterna) intog den mest militanta hållningen och menade att den som begick en allvarlig synd därigenom lämnade islam helt, vilket motiverade väpnat uppror mot de ledare man ansåg syndiga eller orättfärdiga.^[1] Som en motreaktion mot denna extrema hållning, och mot bakgrund av oenigheten kring kalifernas legitimitet, formulerade en grupp muslimer i Kufa vad som kom att kallas irja'-principen: endast Gud kan med säkerhet avgöra en människas innersta tro och hennes slutgiltiga öde, och därför bör muslimer avstå från att fördöma eller exkommunicera (takfir) varandra utifrån politiska handlingar eller enskilda synder.^{[3][6]} Historiskt sammankopplas rörelsens framväxt även med efterdyningarna av shiitiska al-Mukhtar al-Thaqafis uppror i Kufa.^[3]

I sin ursprungliga form var irja' alltså i hög grad en politisk hållning: man avstod från att döma de stridande parterna i konflikten mellan Ali och hans motståndare, och man höll en positiv syn på de två första kaliferna (Abu Bakr och Umar) medan man uppskjöt domen över Uthman och Ali.^[3] Med tiden kom dock denna princip om "uppskjutande" att överföras från det rent politiska området till det teologiska – och det är i denna utveckling som den stora kontroversen med den sunnitiska huvudfåran uppstod.

Den centrala läran: Tro (iman) och gärningar

(amal)

Den fråga som mer än någon annan kom att definiera Murji'a som teologisk riktning – och som gjorde att den, till skillnad från Khawarij, kom att betraktas som en inomislamisk avvikelse snarare än en helt utbruten grupp – rör relationen mellan tro (iman) och handling (amal). Medan Khawarij ansåg att en allvarlig synd kunde upphäva en persons iman helt och göra denne till otrogen (kafir), drog Murji'a den motsatta slutsatsen: att gärningar överhuvudtaget inte påverkar trons status, och att en person som uttalar trosbekännelsen behåller en fullständig iman oavsett vilka synder denne sedan begår.^[6]

Enligt denna lära definieras iman uteslutande som en inre övertygelse (tasdiq) i hjärtat, eventuellt kompletterad med ett muntligt erkännande (qaul), men utan att gärningarna (a'mal) räknas som en del av trons väsen. Konsekvensen blir att alla troende – oavsett hur de lever sina liv – anses ha exakt samma grad av iman, eftersom tron enligt detta synsätt varken kan öka eller minska.^{[6][7]} En person som helt underlåter att utföra religiösa plikter, men som i hjärtat tror, skulle enligt vissa Murji'a-anhängares mer extrema slutsatser ändå räddas från helvetet, eftersom "ingen muslim slutgiltigt hamnar i Elden" oavsett synder.^[2]

Det är just denna sista slutsats – att inga troende straffas i helvetet för sina synder – som sunnitiska lärda har identifierat som den punkt där Murji'a definitivt lämnade Ahl al-Sunnas väg. Den traditionella sunnitiska läran är att vissa syndande muslimer kan komma att vistas i helvetet under en tid som rening för sina synder, innan de slutligen förs in i paradiset genom Guds barmhärtighet och profetens förbön (shafa'a).^[2] Genom att förneka denna möjlighet ansågs Murji'a undergräva incitamentet till gudfruktighet och laglydnad.

Förgreningar inom Murji'a

Murji'a var, som nämnts, ingen monolitisk rörelse utan utvecklades till flera undergrupper med varierande grad av avvikelse från den sunnitiska huvudfåran. Klassiska sunnitiska källor brukar urskilja flera kategorier, däribland följande:

Murji'at al-Fuqaha ("de lagkunnigas murji'iter")

Detta var den mildaste formen av irja' och förekom bland vissa rättslärda (fuqaha) i Kufa under 700-talet. Enligt Ibn Taymiyyah representerades

denna riktning av personer som Hammad ibn Abi Sulayman och hans krets, vilka förnekade att tron har olika grader (dvs. att den ökar och minskar) och förnekade att gärningar ingår i trons definition, samt avvisade uttrycket "jag är troende, om Gud vill" (al-istithna').^[8] Trots dessa avvikelser ansågs denna grupp av många lärda fortfarande stå relativt nära Ahl al-Sunna i många andra frågor, och skillnaden gällde i första hand definitionen och terminologin kring iman snarare än mer grundläggande trosfrågor.^[8]

Jahmiyya

En mer extrem riktning förknippas med Jahm ibn Safwan och hans efterföljare (Jahmiyya), som enligt sunnitiska källor reducerade iman till ren kunskap (ma'rifa) i hjärtat – utan krav på vare sig muntligt erkännande eller handling. Denna riktning förenade ofta sin syn på iman med en deterministisk syn på människans handlingar (en form av jabr), där människan enligt kritikerna förnekas verklig fri vilja att handla gott eller ont.^[2]

Karramiyya och andra grenar

Ytterligare grenar, som Karramiyya (med rötter hos Muhammad ibn Karram), drev läran om irja' ännu längre och ansågs av sunnitiska lärda inta några av de mest extrema ståndpunkterna, exempelvis att blotta det muntliga uttalandet av trosbekännelsen – oavsett vad som finns i hjärtat – räcker för fullständig iman. Sådana ståndpunkter fördömdes särskilt skarpt, eftersom de enligt kritikerna riskerade att likställa även hycklare (munafiqun) med sanna troende.^{[2][8]}

Den sunnitiska hållningen: Ahl al-Sunna wal-Jama'as syn på iman

Mot Murji'as olika positioner ställer den sunnitiska huvudfrågan – representerad av lärda från Salaf (de tidiga generationerna) och senare av imamer som Ahmad ibn Hanbal och Ibn Taymiyyah – en definition av iman som omfattar tre sammanflätade delar: tro och övertygelse i hjärtat (tasdiq bil-qalb), uttalande med tungan (qaul bil-lisan) och handling med kroppens lemmar ('amal bil-jawarih).^[7] Enligt detta synsätt är gärningarna inte bara en följd av tron, utan en integrerad del av dess väsen – vilket innebär att iman kan öka genom lydnad och minska genom olydnad.

Shaykh al-Islam Ibn Taymiyyah formulerade denna princip koncist i sitt

klassiska trosdokument al-'Aqida al-Wasitiyya, där han skriver att det hör till grundprinciperna för Ahl al-Sunna wal-Jama'a att religionen (din) och tron (iman) uppnås genom ord och handling, och att tron ökar genom lydnadshandlingar och minskar genom olydnad.^[5] Han noterade vidare att de tidiga lärda (Salaf) ibland beskrev iman som "uttalande och handling", ibland som "uttalande, handling och avsikt", och ibland som "uttalande med tungan, tro i hjärtat och handling med lemmarna" – och att alla dessa formuleringar i sak är korrekta beskrivningar av samma helhet.^[5]

Som stöd för denna ståndpunkt åberopar sunnitiska lärda ett flertal koranverser som kopplar samman tro och goda gärningar (t.ex. de återkommande formuleringarna "de som tror och gör goda gärningar"), samt profetens uttalanden om att tron har "mer än sjuttio grenar" av vilka den högsta är trosbekännelsen och den lägsta att avlägsna ett hinder från vägen – vilket sunnitiska lärda tar som bevis för att handlingar är en konstituerande del av iman och inte enbart dess konsekvens.^[7] Vidare argumenteras att enbart hjärtats övertygelse, utan vare sig bekräftelse med tungan eller handling, inte var till någon nytta för exempelvis Iblis (Satan) eller Faraos folk, som enligt Koranen i hjärtat visste att profetens budskap var sanning men ändå förblev otrogna genom att vägra underordna sig.^[7]

Av detta drar Ahl al-Sunna slutsatsen att Murji'as uteslutande av handling ur trons definition – och påståendet att alla troende har en identisk, oföränderlig grad av iman oavsett livsföring – saknar stöd i Koranen, sunna och de tidiga generationernas (Salafs) samstämmiga förståelse. Denna ståndpunkt sammanfattas ofta i den korta formeln att "al-Salaf strängt kritiserade Murji'a för att utesluta handlingar från iman".^{[5][11]}

Klassificering som Ahl al-Bid'a

Mot bakgrund av ovanstående klassificerar den sunnitiska traditionen Murji'a som en av grupperna inom Ahl al-Bid'a wal-Ahwa' ("innovationens och nyckfulla åsikters folk"), det vill säga grupper vars huvudfel ligger i trosläran (aqida) snarare än i frågor om praktisk rättstillämpning.^[11] Det bör dock betonas att de flesta klassiska sunnitiska lärda inte betraktade vanliga anhängare av (den mildare) Murji'a-läran som fullständigt uteslutna ur islam – till skillnad från grupper som öppet förnekade grundläggande trosartiklar. Snarare sågs deras avvikelse som en allvarlig innovation (bid'a) i förståelsen av iman, vilken enligt sunnitiska lärda riskerar att underminera den religiösa praktiken, eftersom den i förlängningen kan ge intryck av att gudsfruktan, bön, allmosa och övriga

plikter är religiöst irrelevanta för frälsningen.^[5]

En officiell sunnitisk myndighet som Saudiarabiens Permanenta Kommitté för Vetenskaplig Forskning och Fatwor (al-Lajna al-Da'ima) har i moderna utlåtanden beskrivit spridningen av irja'-läran som en avvikande övertygelse som riskerar att underlätta synd, shirk och apostasi, eftersom människor enligt detta synsätt kan anse sig ha uppnått fullständig iman utan att efterleva några religiösa förpliktelser alls.^[5] Kommittén varnade samtidigt för att vissa moderna författare felaktigt har tillskrivit denna lära till Ibn Taymiyyah genom att citera honom selektivt och ur sitt sammanhang.^{[5][9]}

Murji'a i modern tid: Debatten om "Neo-Murji'ism"

Frågan om irja' är inte enbart av historiskt intresse inom sunnitisk islam, utan har återaktualiserats i moderna teologiska och politiska debatter, särskilt inom salafistiska kretsar. Vissa mer militanta strömningar har anklagat samtida lärda som förespråkar avhållsamhet från väpnat uppror och snabba takfir-domar (att förklara andra muslimer som otrogna) för att vara "neo-murji'iter", det vill säga företrädare för en modern variant av irja'-läran som genom passivitet legitimerar orättfärdiga ledare.^[4]

Mainstreamsalafistiska lärda, inklusive de som åberopar utlåtanden från shaykh Abd al-Aziz ibn Baz, har bemött dessa anklagelser genom att göra åtskillnad mellan en begränsad, politisk irja' - det vill säga att skjuta upp uppror mot en ledare vars eventuella otro är osäker, i syfte att undvika kaos (fitna) - och Murji'as fullständiga teologiska uppskjutande av domen, som innefattar att utesluta handlingar ur trons definition.^[4] Enligt detta synsätt utgör Ahl al-Sunnas lära - att iman omfattar både tro och handling och att den ökar och minskar - i sig själv ett bevis på att man inte delar Murji'as grundläggande ståndpunkt, samtidigt som man av praktiska och säkerhetspolitiska skäl kan förespråka tålmod gentemot härskare vars status är tvistig, med hänvisning till de tidiga sunnitiska lärdas neutralitet under Umayyadtidens inbördeskrig som ett föredöme snarare än ett godkännande av synd.^[4] Bin Baz varnade i detta sammanhang för båda ytterligheter: kharijitisk förhastad takfir å den ena sidan, och murji'itisk överdrift å den andra.^[4]

Sammanfattning

Murji'a uppstod som en reaktion på den djupa splittring som präglade den tidiga islamiska historien, och dess ursprungliga syfte – att avstå från att döma andra muslimer i politiskt kontroversiella frågor – hade i sig en fredsbevarande funktion.^[3] Emellertid utvecklades läran, i sina mer genomgripande former, till en teologisk position som enligt sunnitisk islam felaktigt skiljer tron från handlingen och därmed urholkar dess praktiska och moraliska konsekvenser. Ahl al-Sunna wal-Jama'a har därför genomgående – från de tidiga Salaf-generationerna och imamer som Ahmad ibn Hanbal, via Ibn Taymiyyah, fram till moderna fatwainstitutioner – vidhållit att iman utgörs av tro i hjärtat, bekännelse med tungan och handling med kroppen, att den kan öka och minska, och att Murji'as motsatta ståndpunkt klassificeras som bid'a (en religiös innovation) som bör undvikas och vederläggas med Koranens och sunnas argument.^{[5][6][7][11]}

Samtidigt visar den fortsatta debatten om "neo-murji'ism" att frågan om var gränsen går mellan legitim eftertänksamhet/tålmod i politiskt känsliga frågor och en avvikande trosuppfattning fortsätter att vara levande inom sunnitisk teologisk diskussion än idag.^[4]

Källförteckning

[1] Britannica, "Murji'ah" – <https://www.britannica.com/topic/Murjiah>

[2] Wikipedia, "Murji'ah" (engelska) – <https://en.wikipedia.org/wiki/Murji%27ah>

[3] Wikipedia, "Murji'ah", avsnitt om historisk uppkomst – <https://en.wikipedia.org/wiki/Murji'ah>

[4] Grokikipedia, "Murji'ah", avsnitt om "neo-Murji'ism" och samtida salafistisk debatt – <https://grokikipedia.com/page/Murji'ah>

[5] The Permanent Committee for Scholarly Research and Ifta' (Saudiarabien), Fatwa nr. 21436, "The Spread of and Call to Irja' Creed (Al-Murji'ah)" – <https://abdurrahman.org/2018/03/12/the-spread-of-and-call-to-irja-creed-al-murjiah/>

[6] AhluSunnahWalJamaah.com, "The View Of Ahlus Sunnah & The Murji'ah Regarding Iman (Faith) Increasing & Decreasing" – <https://abdulkareemibnozzie.wordpress.com/2011/07/25/the-view-of-ahlus->

sunnah-the-murji%E2%80%99ah-regarding-iman-faith-increasing-decreasing/

[7] IslamWeb, "Refuting the Murji'ah regarding the components of faith" - <https://www.islamweb.net/en/fatwa/329314/refuting-the-murjiah-regarding-the-components-of-faith>

[8] Abu Khadeejah Abdul-Wahid, "Part 22: The Murji'ah and Irja'", ur "The Foundations of the Sunnah" av Imam Ahmad ibn Hanbal - <https://abukhadeejah.com/murjiah-irja-iman-is-belief-actions-increases-decreases-aqeedah/>

[9] AbdurRahman.Org, "Murji'ah" (kategori-/sammanfattningssida) - <https://abdurrahman.org/category/islam/criticized-groups/murjiah/>

[11] Abu Khadeejah Abdul-Wahid, "The Foundations of the Sunnah of Imam Ahmad Ibn Hanbal", del 22 om Murji'a och Irja' - <https://abukhadeejah.com/murjiah-irja-iman-is-belief-actions-increases-decreases-aqeedah/>

Obs: Denna artikel presenterar ämnet utifrån sunnitisk islams (Ahl al-Sunna wal-Jama'as) teologiska perspektiv, i enlighet med uppdragsgivarens önskemål, och återger därmed företrädesvis den kritik och de argument som riktats mot Murji'a-läran inom denna tradition.